На минулому уроці ми познайомились із кількісними показниками населення світу. Давайте повторимо деякі моменти.

- Чому населення на Землі розміщене дуже нерівномірно?
- Чому особливо швидко населення Землі почало зростати у ХХ ст?
- Чому населення деяких країн особливо швидко зростає?

Далі розглядаємо показники народжуваності і фертильності по деяких країнах.

Виникає просте питання – а чому населення на Землі і в більшості країн зростає? Основна причина – це перевищення народжуваності над смертністю. *Процес співвідношення народжуваності над смертністю називається природним рухом населення, а різниця народжуваності і смертності показує нам природний приріст.*

Важливим демографічним показником є також показник середньої тривалості життя. *Розглядаємо тривалість життя по країнах. Робимо висновки.*

На карті світу є країни, населення яких швидко зростає, залишається без змін або, як в Україні, зменшується. Тому у зв'язку з цим можна виділити три типи відтворення населення.

1. Сучасний тип – низька народжуваність, низька смертність, низький природний приріст, висока тривалість життя. Властивий для високорозвинутих країн.
2. Традиційний тип – висока народжуваність, висока смертність, високий природний приріст, низька тривалість життя. Властивий для слаборозвинутих країн.

3. Перехідний тип – за інерцією залишається висока народжуваність, але спостерігається зменшення смертності, високий природний приріст. Тривалість життя має середні показники. Властивий для ряду середньорозвинутих країн, зокрема для Туреччини, Бразилії, Саудівської Аравії.

Країни з традиційним типом відтворення переживають демографічний вибух, коли населення неконтрольовано зростає. У високорозвинутих країнах спостерігається демографічна депресія, коли населення не зростає або зменшується. Наслідком демографічного вибуху є виникнення продовольчої проблеми, проблеми забезпечення освітою, масове безробіття. Наслідком демографічної депресії є старіння нації, яке призводить до проблем пенсійного забезпечення та дефіциту трудових ресурсів.

Проблемні питання –

- *що краще, демографічний вибух чи демографічна депресія?*
- *Який тип відтворення в Україні?*

Як бачимо, обидва процеси мають свої негативні наслідки. Тому урядам країн доводиться проводити відповідну *демографічну політику.* Для прикладу можна взяти Україну і Китай.

Розглядаючи особливості кожного типу відтворення ми приходимо до парадоксального висновку – в країнах, де хронічно недоїдають – народжують, народжують і народжують… В країнах, де люди матеріально забезпечені народжувати не хочуть. Цей парадокс потрібно пояснити.

Причини великої народжуваності в бідних країнах:

- Висока дитяча смертність зумовлює народження додаткових дітей для перестрахування;
- Діти як додаткові робочі руки для роботи на присадибних ділянках;
- Відсутність соціального забезпечення в старості.

Причини низької народжуваності в багатих країнах:

- Значна зайнятість жінки в суспільному виробництві;
- Кожна наступна дитина – це мінус для сімейного бюджету;
- Низька дитяча смертність (в Сінгапурі – 2 промілле)
- Високий рівень соціального захисту в старості від держави.

А чи завжди в країнах світу був саме такий тип відтворення населення. Виявляється ні. Наприклад, в україні в XIX столітті був явно традиційний тип відтворення населення, а в середині XX ст. він був схожий на перехідний. Тобто кожна країна проходить стадію так званого *демографічного переходу* від традиційного до сучасного типу відтворення.

Проблемне питання – який основний чинник впливає на тривалість демографічного переходу?.

Населення країни може зростати не тільки в результаті природного, але й **механічного приросту**. Тобто в результаті **міграцій**. Яскраві приклади щодо цього – США, Канада, Росія. Розглядаючи міграції, ми пригадуємо термін “сальдо міграцій”. Найбільшу кількість іноземних мігрантів мають США, Росія, Канада і Україна. Можна нагадати, що за оцінками експертів на території України перебуває близько 6 млн іноземних мігрантів. Далі варто розглянути основні *міграційні потоки* і показати їх на карті.

Розгляд проблеми – позитивні та негативні наслідки міграції.

Міграції впливають також і на природний приріст, і на вікову структуру населення.

СТАТЕВО – ВІКОВА СТРУКТУРА НАСЕЛЕННЯ

Природний рух населення суттєво впливає і на його вікову структуру. У країнах з традиційним типом відтворення переважну кількість у віковій структурі становлять діти. В таких країнах, як Індія, Нігер, Ефіопія питома вага дітей становить від 40 до 50 %. Тому в цих країнах гостро стоїть проблема з середньою освітою, а в майбутньому із забезпеченням роботою мролоді.

В країнах з сучасним типом відтворення населення значний відсоток становлять люди старшого віку – від 25 до 30 %. Зрозуміло, що це створює проблеми із пенсійним забезпеченням, навантаженням на державні бюджети цих країн.

Якщо брати статеву структуру, то в цілому в світі переважають чоловіки. Але це переважання спостерігається тільки через Китай та Індію. Якщо ці країни не враховувати, то тоді будуть переважати жінки, що й спостерігається у більшості країн світу. Регіони з переважанням чоловіків – Індія, Китай (53:47 на користь чоловіків), Близький Схід, Північна Африка. Але в цілому жінки живуть в середньому на вісім років довше за чоловіків. Основна причина цього – фізіологічна. Хоча на кожну тисячу дівчаток народжується 1050 хлопчиків, хлопчиків більше помирає на першому році життя. В старшому віці жінок, як правило, в рази більше за чоловіків.

В Україні спостерігається суттєве переважання жінок (53:47).

Бобровський М. В.